

УДК 378.016:811.111

**КОНСТРУКТИВНЕ ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ УМІНЬ
ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ:
ОБГРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ**

*CONSTRUCTIVE FORMATION OF SKILLS OF PROFESSIONAL
COMMUNICATION IN A FOREIGN LANGUAGE AT STUDENTS:
REASONING OF PEDAGOGICAL CONDITIONS*

О. М. Демченко

Актуальність теми дослідження. Професійне володіння англійською мовою є однією зі складових конкурентоздатності й обов'язкових вимог до випускників морських вишів України. Зміни у процесі підготовки до компетентного професійного спілкування іноземною мовою майбутніх моряків актуалізовані змінами у міжнародних і державних стандартах професійної діяльності фахівців морського транспорту.

Постановка проблеми. Необхідним є пошук ефективних сучасних технологій, спрямованих на всебічний розвиток професіонала у процесі навчання у морському виші.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі аспекти формування умінь професійної іншомовної комунікації майбутніх фахівців морського флоту вивчають С. Л. Барсук, Є. С. Бугакова, С. В. Козак, М. В. Кулакова, У. І. Ляшенко, О. В. Парахіна, І. В. Сокол, Л. Г. Ступіна, В. Ф. Теніщева, О. М. Турон, О. О. Фролова, Л. К. Холанд, Н. І. Черненко, та ін.

Постановка завдання. Обґрунтувати педагогічні умови як змістове ядро експериментальної моделі конструктивного формування у вищій школі умінь професійного спілкування іноземною мовою у студентів.

Виклад основного матеріалу. У статті уточнено змістове наповнення понять «умова»,

Urgency of the research. Proficiency in English is one of the components of competitiveness and compulsory requirements for graduates of Ukrainian maritime higher educational establishments. Changes in the process of training for competent professional communication in a foreign language of future seamen are actualized by changes in international and state standards of professional activity of maritime specialists.

Target setting. It is necessary to search for effective modern technologies aimed at the comprehensive development of the professional in the process of training at a maritime higher educational establishment.

Actual scientific researches and issues analysis. Some aspects of forming the skills of professional foreign language communication of future specialists of the maritime fleet are studied by S. L. Barsuk, Ye. S. Buhakova, S. V. Kozak, M. V. Kulakova, U. I. Liashenko, O. V. Parakhina, I. V. Sokol, L. H. Stupina, V. F. Tenischeva, O. M. Tyron, O. O. Frolova, L. C. Holland, N. I. Chernenko, and others.

The research objective. To substantiate the pedagogical conditions as the content core of the experimental model of constructive formation in the higher school of skills of professional communication in a foreign language at students.

The statement of basic materials. The article specifies the meaningful content of the concepts "condition",

«педагогічні умови» і «формування». Здійснено теоретичний аналіз наукових джерел. Враховано результати діагностики, специфіку навчання, вимоги до фахової підготовки майбутніх робітників морського профілю, наукові уявлення про педагогічні умови навчання у виші і формування умінь професійного іншомовного спілкування, саморефлексію досвіду в площині викладання англійської мови професійного спілкування. Теоретично обґрунтовано і дано визначення педагогічним умовам як змістового ядра експериментальної моделі формування у вищій школі умінь професійного спілкування іноземною мовою у студентів.

Висновки. Процес формування умінь професійного іншомовного спілкування здобувачів освіти у морських вишах на рівні бакалавріату набуватиме позитивної динаміки, коли буде реалізовано виокремлені базові педагогічні умови. Першою є стимулювання у студентів ціннісного ставлення до формування умінь компетентного іншомовного професійного спілкування. Другою – активізація діалогічних форм навчально-професійної діяльності як ресурсу формування умінь компетентного професійного іншомовного спілкування. Третьою – врахування вимог міжнародних стандартів. Четвертою – практико-орієнтоване навчання через занурення курсантів у навчальні професійно-орієнтовані ситуації відповідно до етапів навчання.

Ключові слова: умова, педагогічні умови, формування, позитивна мотивація, курсант морського вишу, уміння професійного спілкування іноземною мовою.

"pedagogical conditions" and "formation". The theoretical analysis of scientific sources is made. The results of the diagnostics, the specifics of training, the requirements for the professional training of future mariners, scientific notions about the pedagogical conditions of education in a higher education and the formation of skills of professional foreign language communication, self-reflection of experience in the field of teaching professional communication in English are taken into account. The definition of pedagogical conditions as a content core of an experimental model of formation in a higher school of skills of professional communication in a foreign language at students is theoretically substantiated and given.

Conclusions. The formation process of skills of professional foreign language communication of maritime higher educational establishments' students at the bachelor level will gain positive dynamics when the singled out basic pedagogical conditions will be realised. The first is stimulation of students' valuable attitude towards the formation of skills of competent foreign language professional communication. The second is activization of dialogical forms of educational and professional activity as a resource for the formation of skills of competent professional foreign communication. The third is taking into account the requirements of international standards. The fourth is practical-oriented training through immersion of cadets in educational professionally oriented situations in accordance with the stages of training.

Keywords: condition, pedagogical conditions, formation, positive motivation, a cadet of maritime higher educational establishment, skills of professional communication in a foreign language.

Актуальність теми. Дійсністю є те, що принципом, на якому ґрунтується державна політика України у сфері вищої освіти, є сприяння

сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоздатного людського капіталу та створення умов для освіти молоді протягом життя. Справедливим є твердження, що без якісних трудових ресурсів, мотивованих, підготовлених і кваліфікованих кадрів відповідно до міжнародних стандартів, судноплавство, як важлива економічна галузь, не може процвітати. Нині Україна входить до рангу лідерів за кількістю офіцерів на судах світового торговельного флоту, що свідчить про досить високий рівень підготовки фахівців морського транспорту з вищою освітою. Водночас, у зв'язку з євроінтеграцією і зацікавленістю іноземних судноплавних компаній фахова підготовка українських моряків у вищих закладах освіти, яка являє собою володіння і здатність використання певного набору компетентностей в професійній діяльності, потребує змін.

Слід зазначити, що володіння англійською мовою (АМ), визнаної Міжнародною морською організацією (ІМО) офіційною мовою комунікації на морі, є однією зі складових конкурентоздатності й обов'язкових вимог до випускників вітчизняних морських вишів. У свою чергу, недостатній рівень підготовки українських фахівців морської галузі до професійного спілкування іноземною мовою у мультинаціональних екіпажах проявляється у втраті робочих місць на світовому ринку праці. Більшість нещасних випадків на морі відбувається через людські помилки, часто внаслідок низького рівня компетентності з АМ. До того ж, зміни у міжнародних і державних стандартах професійної діяльності фахівців морського транспорту актуалізують зміни у процесі формування якісних умінь професійного спілкування іноземною мовою майбутніх моряків у вишах.

Постановка проблеми. Всебічний розвиток особистості професіонала в сучасних умовах неможливо уявити без застосування саме сучасних технологій в процесі професійної підготовки у вищому закладі освіти. Як і раніше пошук ефективних технологій навчання у вищих закладах освіти України, зокрема, в морських вишах, залишається одним із головних завдань вищої школи та продовжує складати вектор розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти формування умінь професійного спілкування іноземною мовою майбутніх фахівців морського флоту вивчають С. Л. Барсук (педагогічні умови формування іншомовного професійного мовлення майбутніх судноводіїв на засадах комунікативно-когнітивного підходу), Є. С. Бугакова (психолого-педагогічний супровід у подоланні комунікативних бар'єрів у курсантів вишів морського профілю), С. В. Козак (формування іномовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців морського флоту), М. В. Кулакова (формування готовності до професійної діяльності в

майбутніх фахівців у вищих морських навчальних закладах), У. І. Ляшенко (педагогічні умови підготовки майбутніх суднових механіків у процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін), О. В. Парахіна (розвиток іншомовної комунікативної компетенції майбутніх інженерів у системі додаткової професійної освіти військово-морського вишу), І. В. Сокол (формування професійної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі вивчення фахових дисциплін), Л. Г. Ступіна (формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності морських фахівців у навчальному комплексі «морський ліцей - морський виш»), В. Ф. Теніщева (інтегративно-контекстна модель формування професійної компетенції), О. М. Тирон (психолого-педагогічні основи формування іншомовної компетентності майбутніх моряків), О. О. Фролова (формування соціокультурної компетенції майбутніх судноводіїв у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін), Л. К. Холанд (навчання професійної АМ у морських закладах освіти), Н. І. Черненко (педагогічні умови реалізації андрагогічного підходу у професійній підготовці робітників морського транспорту), та ін.

Врахування результатів наукових досліджень дає змогу стверджувати, що формування умінь фахового іншомовного спілкування можливе через інтернаціоналізацію, інтеграцію науки, освіти й ринку праці, усвідомлення потреби в оволодінні вміннями іншомовного професійного спілкування, позитивну мотивацію і активність здобувачів вищої освіти, контекстну, професійну, комунікативну спрямованість курсів вивчення іноземних мов і їх зв'язок з курсами інших дисциплін, а також вправлення у використанні набутих умінь професійної комунікації. Оновлення організації навчальної діяльності шляхом використання сучасних інноваційних та інтерактивних технологій і методів навчання, взаємодія, співпраця й співтворчість суб'єктів навчального процесу, високий рівень професіоналізму викладачів вищої школи і індивідуальний підхід до студентів також покликані сприяти ефективному формуванню умінь іншомовного професійного спілкування.

Наукові розвідки у царині поліпшення якості іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців морського транспорту показали, що одним із варіантів розв'язання розглянутої проблеми є розробка, цілеспрямована, систематизована і послідовна реалізація на практиці новаторських педагогічних умов в межах вишу. До того ж, педагогічні умови як центральна складова моделі формування в майбутніх випускників вищих закладів освіти на рівні бакалаврату умінь професійного іншомовного спілкування потребують відповідної аргументації та деталізації.

Постановка завдання. Мета статті – обґрунтування педагогічних умов як змістового ядра експериментальної моделі конструктивного формування у вищій школі умінь професійного спілкування іноземною мовою у студентів.

Виклад основного матеріалу. Для визначення педагогічних умов формування у вищій школі умінь професійного спілкування іноземною мовою у студентів важливе значення має врахування сутності понять «умова», «педагогічні умови» і «формування».

«Умови» є необхідні обставини, які роблять можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяють чомусь; «правила, що існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь; сукупність даних, положення, що лежать в основі чогось» [4, Т. 10, 1979, с. 441]. Як філософська категорія це суттєвий компонент комплексу об'єктів (речей, їх станів, взаємодій), з наявності якого з необхідністю випливає існування даного явища, властивості речей переходять з можливості в дійсність, те, що робить можливим наявність предмета, стану, процесу [5].

На нашу думку, правомірно визначити умови як істотний компонент, який зумовлює виникнення, впливає на ефективно існування будь-якого процесу й обумовлює результативність пов'язаної з ними діяльності.

Педагогічні ж умови є «обставини, від яких залежить та у яких відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості, групою людей» [14, с. 243].

Наявність узагальненого інтегрованого характеру, вказує на функціональне призначення умов і показує їх науково-педагогічну сутність наступне визначення: «педагогічні умови – комплекс спеціально спроектованих генеральних чинників впливу на зовнішні та внутрішні обставини навчально-виховного процесу й особистісні параметри всіх його учасників [11, с.29].

За класифікацією Н. В. Іпполітової і Н. С. Стерхової педагогічні умови є: 1) складовим елементом освітньої системи, цілісного педагогічного процесу, який опосередковується активністю всіх його учасників; 2) зображують сукупність можливостей освітнього середовища (цілеспрямовано конструюються заходи впливу і взаємодії суб'єктів освіти: зміст, методи, прийоми і форми навчання та виховання, програмно-методичне оснащення освітнього процесу) і матеріально-просторового середовища (навчальне та технічне обладнання, природно-просторове оточення навчального закладу тощо), що впливають на діяльність освітньої системи; 3) у їхній структурі присутні як внутрішні елементи, які

впливають на розвиток особистісної сфери суб'єктів навчального процесу, так і зовнішні обставини навчально-виховного процесу; 4) належним чином обґрунтована їх реалізація забезпечує ефективне функціонування та стійкий розвиток педагогічної системи, гарантує неперервність, підвищує якість та ефективність освітнього процесу [8].

Педагогічні умови покликані забезпечити цілісність навчання та виховання в інформаційно-освітньому середовищі навчального закладу відповідно до вимог суспільства та запитів ринку праці, сприяти всебічному гармонійному розвитку особистості та створювати сприятливі можливості для виявлення її задатків, врахування потреб і формування загальнолюдських і професійно важливих якостей, ключових кваліфікацій, загальних і професійних компетенцій» [11, с.29].

Поняття «формування» тлумачиться здебільшого як «дія від давати існування чому-небудь; створювати, надаючи якоїсь структури, організації, форми» [4, Том 10, 1979, с. 624]. У педагогічній практиці формування означає: застосування прийомів і способів (методів, засобів) впливу на особистість студента з метою створення у нього системи певних цінностей і відносин, знань і умінь, складу мислення та пам'яті; процес розвитку й становлення особистості під впливом виховання, навчання, соціального середовища; цілеспрямованим розвитком особистості або тих чи інших її сторін, якостей під впливом виховання й навчання; процесом становлення людини як суб'єкта й об'єкта суспільних відносин; процес становлення людини як соціальної істоти під впливом усіх факторів – екологічних, соціальних, економічних, ідеологічних, психологічних і т. д. і передбачає певну закінченість новоутворень людської особистості, досягнення рівня зрілості, стійкості [3, с. 169].

Під формуванням умінь професійного спілкування у студентів морських вишів розуміємо процес і результат їх навчання задля набуття готовності і здатності здобувачів вищої освіти успішно і активно реалізовувати фахове іншомовне спілкування, яке ґрунтується на здобутих знаннях і навичках.

Отже, розширюючи поняття «умови», в межах наукового дослідження, що проводиться, під педагогічними умовами як змістовим ядром експериментальної моделі формування у вищій школі умінь професійного спілкування іноземною мовою у студентів розуміємо взаємопов'язаний комплекс свідомо створених педагогом істотних, необхідних і достатніх об'єктивних можливостей, обставин, заходів чи оточення педагогічного процесу, що є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання, оптимізації, використання елементів педагогічної системи (змісту, методів, прийомів, підходів, засобів, технологій,

організаційних форм навчально-виховного процесу, тощо) для успішної реалізації поставлених завдань з метою найефективнішої реалізації моделі навчання, який зумовлює виникнення, впливає на ефективне існування й обумовлює результативність у досягненні сформованості умінь компетентного фахового іншомовного спілкування.

Педагогічні умови є й тими обставинами, за яких компоненти навчального процесу (навчальний предмет, викладання і навчання) представлені у взаємодії та опосередковується активністю всіх його учасників, коли викладачеві надається можливість плідно викладати й керувати навчальним процесом, а здобувачу вищої освіти – успішно вчитися. Суб'єкт при цьому спонукається до активної діяльності, котра призводить до його особистісного розвитку.

Такий комплекс взаємопов'язаних обставин одночасно забезпечує цілісність, оптимальність, неперервність, якісність і ефективність навчання та виховання в освітньому середовищі навчального закладу відповідно до вимог суспільства та вимог ринку праці, спрямований на всебічний гармонійний розвиток особистості шляхом створення сприятливих можливостей для виявлення її задатків, врахування потреб і формування загальнолюдських і професійно важливих якостей, ключових кваліфікацій, інтегральних, загальних і спеціальних (фахових) компетентностей.

Розробка та експериментальна перевірка педагогічних умов є одним із завдань наукових розвідок, пов'язаних з різними аспектами сучасної підготовки фахівців морського флоту у закладах освіти вітчизняних (М. В. Кулакова, У. І. Ляшенко, І. В. Сокол, О. О. Фролова, Н. І. Черненко та ін.), закордонних (В. Ф. Тенищева) вчених. Особливу увагу в контексті нашого дослідження вважаємо доречним приділити науковим розвідкам стосовно саме педагогічних умов формування умінь професійного іншомовного спілкування студентів вищих закладів освіти морського транспорту українських і зарубіжних вчених, які визначають:

– модель подолання комунікативних бар'єрів шляхом створення відповідних психолого-педагогічних умов для розвитку комунікативної компетентності, що включають серію тренінгових занять і пакет навчально-методичних матеріалів для самостійної роботи (Є. С. Бугакова);

– формування іншомовної компетентності за структурними компонентами; спрямування навчання іноземної мови на розвиток психолінгвістичного сприймання мовлення, побудови сценаріїв міжкультурної взаємодії і стратегій спілкування, спрямованого на попередження ризиків мореплавства мислення, прагнення до спілкування, дотримання моральних норм; орієнтацію підготовки на використання іноземної мови в міжнародному екіпажі; виховання стійкої мотивації до

навчання та самовдосконалення; розширення соціоперцептивного сприймання дійсності; моделювання ситуацій іншомовної комунікативної діяльності майбутнього моряка; активне використання інформаційних психотехнологій у навчальному процесі; використання лінгвокраїнознавчого матеріалу для самостійного та аудиторного опанування студентами (О. М. Тірон);

– забезпечення позитивної мотивації курсантів; усвідомлення курсантами діалогічного мовлення як респонсивного мовленнєвого акту, впровадження в навчання когнітивних, комунікативних та респонсивних стратегій; занурення курсантів у навчальні професійно-орієнтовані ситуації (С. Л. Барсук);

– технологію навчання на принципі рольової перспективи, що передбачає забезпечення ситуативно-тематичного структурування навчального матеріалу; практичну реалізацію комунікативних намірів студентів у всіх видах мовленнєвої діяльності, що імітують предметний і соціально-рольовий контексти їх спілкування із зарубіжними партнерами, систематичне відпрацювання ними алгоритмів основних типів діалогічного висловлювання в офіційних і неофіційних сферах комунікації (С. В. Козак);

– орієнтацію підготовки на послідовний і рівневий розвиток компетенцій лінгвістичного, комунікативного та дискурсивно-прагматичного рівнів як компонентів іншомовної комунікативної компетенції; проектування змісту освітньої траєкторії студентів з урахуванням основної та додаткової кваліфікацій, вимог до формування командно-методичних навичок, навичок виховної роботи, а також кваліфікаційних вимог до професійної підготовки; використання інтегрованого проблемно-контекстного підходу як базису для організації процесу навчання; реалізацію процесу розвитку іншомовної комунікативної компетенції в курсі додаткової лінгвістичної підготовки за допомогою сукупності педагогічних технологій активізації навчання; діагностику, моніторинг, спільний рефлексивний аналіз рівня розвитку іншомовної комунікативної компетенції майбутніх інженерів на різних етапах навчання (О. В. Парахіна);

– структурувати зміст дисципліни «Іноземна мова» у модулі, що зображають побутову, навчально-пізнавальну, соціально-культурну, професійну сфери спілкування і ввести в освітній процес інформаційно-дидактичний засіб, що включає технологію застосування сервісів Web, позааудиторну самостійну роботу студентів й само моніторинг отриманого інформаційно-віртуального «продукту» (Л. Г. Ступіна);

– поєднання цілісного підходу зі змістовим, що не буде відокремлювати АМ від контексту інших дисциплін, а переплітатиметься з навігаційними та інженерними курсами, а також з досвідом роботи на борту суден (L. C. Holland).

Взявши за основу припущення про те, що на базі суджень спеціалістів у певній галузі знань можна побудувати адекватну картину майбутнього розвитку, ми вважали за потрібне використання методу експертних оцінок. В якості експертів виступали 15 представників науково-педагогічного складу Дунайського інституту Національного університету «Одеська морська академія», зокрема: 5 викладачів англійської мови професійного спрямування (АМПС) кафедри гуманітарних дисциплін і 10 досвідчених судноводіїв і механіків, викладачів провідних кафедр (5 капітанів далекого плавання, викладачів кафедри навігації і управління судном і 5 судових механіків першого розряду, викладачів кафедри судових енергетичних установок і систем).

Здійснені теоретичний аналіз наукових джерел, діагностика стану практики сформованості умінь професійного спілкування, врахування специфіки навчання, вимог до фахової підготовки майбутніх робітників морського профілю, наукових уявлень про педагогічні умови навчання у виші і формування умінь професійного іншомовного спілкування, саморефлексія досвіду в площині викладання АМПС дали можливість дещо скоригувати виокремлені експертами педагогічні умови.

Розглянемо першу педагогічну умову – стимулювання у студентів ціннісного ставлення до формування умінь компетентного іншомовного професійного спілкування.

Загально визнано, що саме мотивація має велике значення в пізнавальній діяльності, оскільки мотиваційний стан стимулює і спрямовує пізнавальну діяльність суб'єкта, активізує сприйняття суб'єкта, пам'ять, мислення, уяву, судження про факти і світ, когнітивне маніпулювання символами [10, с. 112-114]. Низький рівень або ж відсутність мотивації до вивчення іноземної мови майбутніми фахівцями морської галузі є однією із найзначніших проблем курсантів морських вишів, особливо на перших курсах до першого робочого досвіду на судні, що часто пов'язують із їх невпевненістю, чи продовжать вони морську кар'єру, і сподіванням на свій рівень загальної АМ з одночасною недооцінкою ролі знань морської термінології.

«Мотивація» походить від «мотив» – спонукання до діяльності, пов'язане із задоволенням потреб людини; причина, те, що детермінує поведінку; об'єкт, що відповідає тій чи іншій потребі і який спонукає і спрямовує діяльність людини, надаючи їй суб'єктивний, особистісний

зміст, таким чином діяльність визначається її мотивом, тощо. Мотивація є система, що складається з багатьох чинників, які постійно змінюються і перебувають у тісних взаємозв'язках, сприяє розвитку інтелекту і розуміється як рушійна сила процесу розвитку особистості, її пізнавальних потреб, удосконалення особистості в цілому, «сукупність причин психологічного характеру (система мотивів), які зумовлюють поведінку і вчинки людини, їх початок, спрямованість і активність» [13, с. 288].

У цілому погоджуючись з Т. І. Левченко [10], зауважимо, що мотивація будь-якого навчання, в тому числі навчання професійного спілкування іноземною мовою, постійно змінюється, що пов'язано з віком суб'єкта, його прагненнями до підвищення рівня володіння іноземною мовою, кар'єрного зростання, тощо. Необхідним у процесі навчання є узгодження мотиваційної сфери того, хто навчає (викладача), і того, хто навчається (студента), усвідомлення необхідності врахування диференційних параметрів в організації і керуванні навчальним процесом. У навчальній діяльності у вищій школі залежно від позитивної чи негативної мотивації й відбувається диференціація різних типів студентів і викладачів.

Вважаємо, що, дійсно, висока позитивна мотивація може відігравати роль компенсаторного фактора за умови недостатньо високого рівня розвитку спеціальних здібностей або прогалин у необхідних знаннях, уміннях і навичках студента. Ніякий високий рівень інтелектуальних здібностей студента не може компенсувати низьку його учбову мотивацію та безпосередньо сприяти успішній навчально-професійній його діяльності. Саме тому, на думку Л. Г. Подоляк важливою проблемою є завдання формування професійних мотивів навчання, потреби в набуванні професійних знань, умінь і навичок [13, с. 112-113].

Зазначимо, що в дослідженнях, пов'язаних із формуванням умінь професійного іншомовного спілкування у вишах, йдеться саме про позитивну мотивацію: домінуючі мотиви уникання невдач, престижу, досягнення, прагнення до успіху, благополуччя (О. О. Малінка); професійно стимулюючі прагнення отримати вищу освіту, інтерес до професії, професійно-пізнавальні мотиви чи прагнення в майбутньому стати гарним фахівцем, внутрішньонавчальні мотиви, прагматичні мотиви і здібності до оволодіння знаннями (О. М. Гринчишин); професійно-пізнавальний інтерес, позитивне ставлення до навчання, потреба в професійному самовдосконаленні на основі формування усвідомлення значущості вмінь іншомовного спілкування для професії та стимулювання навчально-пізнавальної діяльності (Т. О. Брик), актуалізація механізмів зовнішньої – професійної мотивації поведінки фахівця у створенні

справжньої предметності навчання, особистісної значущості для тих, хто навчається, всіх задіяних у навчальний процес проблем; усвідомлення необхідності засвоєння мовної форми для досягнення необхідного рівня володіння іномовним спілкуванням; формування та стимулювання комунікативної потреби міжособистісного й професійно орієнтованого спілкування (С. В. Козак).

На наш погляд, в ході дослідження, що проводиться, при реалізації педагогічної умови, спрямованої на забезпечення мотивації щодо формування умінь іномовного професійного спілкування необхідні дії по зниженню негативної мотивації з одночасним підвищенням позитивної мотивації. Тут спостерігаємо своєрідний закон збереження енергії, коли процес навчання і його результати буде визначати найвпливовіша з сил (позитивна/негативна мотивація), що діють у нашому випадку на студента.

Обґрунтуємо другу педагогічну умову щодо активізації діалогічних форм навчально-професійної діяльності як ресурсу формування умінь компетентного професійного іномовного спілкування.

Активізація діалогічних форм навчально-професійної діяльності сприятиме оптимізації процесу навчання, під якою розуміють «управління, яке організовується на основі всебічного врахування закономірностей, принципів навчання, сучасних форм і методів навчання, а також особливостей даної системи, її внутрішніх і зовнішніх умов з метою досягнення найбільш ефективного (у межі оптимального) функціонування процесу з точки зору заданих критеріїв. Оптимізація педагогічної праці є «науково обґрунтованим вибором і здійсненням найкращого для даних умов варіанта завдань, змісту, форм і методів навчання та виховання з точки зору певних критеріїв», насамперед успішності розв'язання його задач і раціональності затрат часу [2, с. 72].

Цікавим вважаємо, що сучасні дослідники пропонують різні шляхи оптимізації підготовки фахівців у вищих закладах освіти:

– наявність мотиву розв'язування значущих для курсанта проблем, засвоєння нового життєвого досвіду, розширення пізнавальних можливостей, елемент змагання (у тому числі з самим собою); соціально-психологічному характері процесу вивчення іноземних мов в якому особливу значимість набуває комунікативно-діалогова діяльність, спілкування курсантів один з одним і з викладачем; моделюванні життєвої реальності в навчальній діяльності (предметна та рольова імітація); поряд із предметно-змістовими навчальними результатами (предметні знання, вміння розв'язування проблем, тощо) особливим результатом навчання в якості самооцінки, яка визначає зміст навчання, є рефлексивно-усвідомлений досвід самопізнавальної діяльності [7, с. 77];

– чітке визначення змісту навчання шляхом міжпредметних координацій та раціонального структурування навчального матеріалу, відбір найбільш доцільних методів, форм та засобів організації навчання, їхнє оптимальне поєднання і послідовність використання, створення найсприятливіших умов навчання, диференційований та індивідуальний підходи до студентів таким чином, щоб вони вивчали мову через зміст фахових дисциплін, що уможливорює мотивацію студентів, формування у них раціональних дій, дозволяє забезпечити засвоєння навчального матеріалу, розкрити досить повно його сутність, вийти за рамки засвоєної інформації, виключити будь-які перевантаження при використанні потенційних можливостей логічного мислення й пам'яті, сприяє необхідності й доцільності засвоєння матеріалу [12, с. 127].

Реалізація другої педагогічної умови дозволить оптимізувати навчальний процес з урахуванням особливостей і потреб студентів і сучасних вимог до професійної іншомовної підготовки.

Необхідність обґрунтування третьої педагогічної умови – врахування вимог міжнародних стандартів зумовлено тим, що процес навчання потрібно організовувати виходячи з позицій компетентнісного підходу, оскільки сьогодні перед державою покладені з поміж інших завдання для створення умов для постійного розвитку і удосконалення системи морської освіти, її подальшої інтеграції у світову систему підготовки фахівців морської галузі та внесення змін до національної системи підготовки та дипломування фахівців з морської галузі відповідно до міжнародних стандартів. Це передбачає підготовку висококваліфікованих компетентних фахівців, які будуть відповідати міжнародним вимогам та стандартам якості.

Професійна діяльність майбутніх фахівців морського флоту потребує вдосконалення їх умінь професійного спілкування згідно з сучасними вимогами, тобто орієнтації в значенні «уміння розібратися в якихось обставинах, у навколишній обстановці» і «спрямування поглядів, діяльності залежно від конкретних умов; розрахунок на кого-, що-небудь у діяльності» [4, Т. 5, с. 745.] у нормативних морських документах, які поповнилися довгоочікуваними в морській галузі Манільськими поправками до додатка до Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти (ПДНВ) 1978 року і до Кодексу з підготовки і дипломування моряків та несення вахти (ПДНВ), які набрали чинності для України з 1 січня 2011 р. У цих поправках як одні з обов'язкових мінімальних вимог для дипломування, підготовки та кваліфікації визначено стандарти компетентності (СК), які повинні бути продемонстровані кандидатами на отримання та підтвердження дійсності

професійних дипломів, згідно з положеннями Конвенції ПДНВ.

Здібності, зазначені в СК, згруповані за рівнями відповідальності: 1) управління – рівень відповідальності, пов'язаний з роботою на посаді капітана, старшого помічника капітана, старшого механіка чи другого механіка на морському судні; 2) експлуатації – з роботою на посаді вахтового помічника капітана, вахтового механіка, вахтового механіка суден з періодично не обслуговуваними машинними приміщеннями або радіооператора на морському судні; 3) допоміжний – з виконанням встановлених завдань, обов'язків чи несенням відповідальності на морському судні під керівництвом особи, яка працює на рівні експлуатації чи управління.

Працівники водного транспорту в залежності від своєї посади повинні знати стандартні фрази спілкування на морі, АМ (морську специфіку) і АМ (морську специфіку) в обсязі, необхідному для розуміння команд, загальну АМ усної та письмової форми і АМ в письмовій та усній формі для передавання інформації, що стосується безпеки людського життя на морі, АМ на рівні вільного володіння загальною тематикою, а також спеціальною (морською й юридичною) [6].

Додатково відзначимо, що ІМО рекомендовано реалізовувати освітній процес у морських вишах згідно з модельними курсами (МК), що охоплюють мінімальний набір знань, умінь і навичок, якими має оволодіти майбутній фахівець морської галузі. Аналіз досвіду викладання АМ у морських вишах свідчить, що в основі робочих програм з АМ покладено Модельний (типовий) курс ІМО 3.17 «Морська англійська мова». Детальний навчальний план цього МК надає цінну інформацію викладачам АМ стосовно списку посилань на документи ІМО, підручників, публікацій, ІМО модельних курсів, засобів для навчання, навчання за допомогою відео матеріалів/ комп'ютерного обладнання. У додатках наведено приклад уроку для АМ та АМПС і примітки для оцінювання знань.

МК 3.17 пропонує вивчати мову згідно певних частин «головного розділу 2» відповідно до різних посад моряків або обов'язків, чії комунікативні компетенції щодо АМ чітко визначені в Конвенції ПДНВ 1978 року зі змінами [1, р. 7].

У свою чергу МК ІМО 3.17 рекомендує використовувати інші модельні курси, що перелічені у деталізованій навчальній програмі. Необхідною є, на нашу думку, також інтеграція у навчальний процес з АМ, в першу чергу, таких модельних курсів: МК ІМО 7.03 з підготовки вахтових помічників капітана, МК ІМО 7.04 з підготовки вахтових механіків. Оскільки для отримання робочих дипломів капітана і старшого механіка в

Україні є ще остаточно не врегульованим на законодавчому рівні питання про необхідність учбових дипломів магістра або посвідчень про проходження відповідних курсів, то доречним буде й інтеграція МК ІМО 7.01 з підготовки капітана і старшого помічника капітана і МК ІМО 7.02 з підготовки старшого і другого механіка.

Отже, реалізація третьої педагогічної умови виступає в якості ефективного інструмента підвищення рівня умінь професійного іншомовного спілкування, що дозволить фахівцю морської галузі бути конкурентоздатним на міжнародному ринку праці і ефективно виконувати свої обов'язки.

Перш ніж обґрунтувати практико-орієнтоване навчання через занурення курсантів у навчальні професійно-орієнтовані ситуації відповідно до етапів навчання як четверту педагогічну умову, розглянемо процес формування умінь професійного спілкування у студентів у морському виші з хронологічної точки зору.

Першим етапом навчального процесу, в якому саме іноземна мова займає центральне місце, є навчання фахової морської англійської («загальної морської англійської», метафорично кажучи «підсоленої» або «моренованої» від слова «море»), основна мета навчання якої полягає у навчанні на користь мови за допомогою, наприклад, морських сценаріїв. Другим же етапом навчання стає морська англійська, специфічна для різних професійних спрямувань. Зазначимо, що у морських вишах англійська мова професійного спрямування, в ході якої в першу чергу відбувається формування умінь професійної іншомовної комунікації, знаходиться в позиції посередника, тобто способу, яким реалізуються конкретні морські цілі. Загальною метою навчання тут стає досягнення ефективної комунікативної компетентності з конкретних морських обов'язків шляхом застосування англійської мови.

Вітчизняні дослідники С. П. Кожушко, В. Є. Момот, О. Б. Тарнопольський та ін. під занурення розуміють навчання в штучно створеному мовному середовищі з виключенням рідної мови під час комунікації, що забезпечує тих, хто навчається, можливістью безпосереднього усного спілкування в умовах, які максимально наближені до реальних умов. Очевидно, що мова йде про повне занурення [15].

Так, З. М. Корнева, виходячи з передумов занурення (можливості і ступеня використання рідної мови в аудиторії під час занять; тривалості використання опори на рідну мову тих, кого навчають; особливостей підготовки викладачів, які проводять навчання за програмою занурення) виокремлює три основні моделі на основі технології занурення у навчання англійського ділового мовлення: повне занурення, часткове занурення й

помірне занурення. Дослідницею до того ж експериментально доведено: при вивченні іноземної мови лише в межах відведених навчальним планом годин йде доволі повільний розвиток мовних навичок і умінь; при частковому зануренні відбувається їх відносно прискорений розвиток; лише за умови впровадження помірного занурення розвиток є найбільшим і найінтенсивнішим. Результатами авторської технології занурення є: значне підвищення рівня володіння англійською мовою і рівня мотивації студентів; стимулювання бажання краще оволодіти не тише іноземною мовою, а й спеціальною дисципліною; задоволеність студентів навчанням в умовах занурення, можливість застосовувати вивчене на практиці, навички самостійної роботи з фаховою літературою іноземною мовою, позитивний вплив на ставлення до інших предметів [9].

Отже, занурення, як інтерактивна технологія інтенсифікує навчальний процес, сприяє значному прогресу студентів в оволодінні вміннями та навичками ділового (професійного) іншомовного спілкування.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Основними педагогічними умовами в якості змістового ядра експериментальної моделі формування умінь професійного іншомовного спілкування здобувачів освіти у морських вишах на рівні бакалавріату, за яких цей процес може бути успішним, виокремлюємо такі сукупності: стимулювання у студентів ціннісного ставлення до формування умінь компетентного іншомовного професійного спілкування; активізація діалогічних форм навчально-професійної діяльності як ресурсу формування умінь компетентного професійного іншомовного спілкування; врахування вимог міжнародних стандартів; практико-орієнтоване навчання через занурення курсантів у навчальні професійно-орієнтовані ситуації відповідно до етапів навчання.

Перспективи подальших наукових розвідок лежать у площині експериментальної роботи з перевірки окреслених в дослідженні педагогічних умов формування умінь професійного спілкування іноземною мовою у студентів морських вишів.

Список використаних джерел:

1. 'IMO Model Course 3.17 Maritime English', 2015. 3rd edn. London: IMO.
2. Бабанський, ЮК., ред., 1988. 'Педагогіка', Москва: *Просвещение*, 479 с.
3. Бим-Бад, БМ., ред., 2002. 'Педагогический энциклопедический словарь', Москва: *Большая рос. энциклопедия*, 528 с.
4. Білодід, ІК., ред., 1970-1980. 'Словник української мови: в 11 тт', Київ: *Наукова думка*, 699 с.
5. Губский, ЕФ., Кораблева, ГВ., Лутченко, ВА., ред., 2003. 'Философский энциклопедический словарь', Москва: *ИНФРА-М*, 576 с.

6. Міністерство транспорту та зв'язку, 2007. 'Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників', Випуск 67 «Водний транспорт», Київ : Міністерство транспорту та зв'язку.
7. Закір'янова, ІА., Макушева, СП., 2010. 'Пропозиції щодо оптимізації мовної підготовки та тестування військових фахівців збройних сил України та вдосконалення навчального процесу з вивчення іноземних мов у вищих військових навчальних закладах збройних сил України', Вісник СевНТУ, 105, с.73-77.
8. Ипполитова, НВ., Стерхова, НС., 2012. 'Анализ понятия «педагогические условия»: сущность, классификация', *General and Professional Education*, 1, с.8-14.
9. Корнева, ЗМ., 2006. 'Методика навчання майбутніх економістів англійського ділового мовлення на основі технології занурення : автореферат на здобуття кандидата наук', К. : Київський національний лінгвістичний університет.
10. Левченко, ПІ., 2011. 'Мотивація суб'єкта в різних видах діяльності', Вінниця : Нова Книга, 448 с.
11. Литвин, АВ., 2014. 'Методологічні засади поняття «педагогічні умови»: на допомогу здобувачам наукового ступеня', Львів : СПОЛОМ, 76 с.
12. Назаренко, ОІ., 2013. 'Шляхи оптимізації навчання англійської мови для професійного спілкування. В: НТУУ «КПІ»', *Сучасні підходи та інноваційні тенденції у викладанні іноземних мов: VIII Міжнародна науково-практична конференція, Київ, Україна, 1-2 Березень 2013*, Київ : НТУУ «КПІ», с. 124-126.
13. Подоляк, ЛГ., Юрченко, ВІ., 2006. 'Психологія вищої школи', Київ : ТОВ "Філ-студія", 320 с.
14. Семенова, АА., ред., 2006. 'Словник-довідник з професійної педагогіки', Одеса : Пальміра, 272 с.
15. Тарнопольский, ОБ., Момот, ВЕ., Кожушко, СП., ред., 2008. 'Методика англоязычного погружения в обучении английскому языку и специальным дисциплинам в экономических вузах', Днепропетровськ : ДУЕП, 236 с.

References:

1. 'IMO Model Course 3.17 Maritime English', 2015. 3rd edn. London: IMO.
2. Babans'kyu, YUK., red., 1988. 'Pedahohika (Pedagogics)', Moskva: Prosveshchenye, 479 s.
3. Bim-Bad, VM., red., 2002. 'Pedagogicheskiy entsiklopedicheskiy slovar' (Pedagogical Encyclopaedic Dictionary)', Moskva : Bol'shaya ros. entsiklopediya, 528 s.
4. Bilodid, IK., red., 1970-1980. 'Slovnnyk ukrayins'koyi movy: v 11 tt (Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vols)', Kyiv : Naukova dumka, 699 s.
5. Gubskiy, YEF., Korableva, GV., Lutchenko, VA., red., 2003. 'Filosofskiy entsiklopedicheskiy slovar' (Philosophical Encyclopedic Dictionary)', Moskva: INFRA-M, 576 s.
6. Ministerstvo transportu ta zv'yazku, 2007. 'Dovidnyk kvalifikatsiynykh kharakterystyk profesiy pratsivnykiv (Directory of qualification characteristics of professions of workers)', Vypusk 67 «Vodnyy transport», Kyiv : Ministerstvo transportu ta zv'yazku.
7. Zakir'yanova, IA., Makusheva, SP., 2010. 'Propozytsiyi shchodo optymizatsiyi movnoyi pidhotovky ta testuvannya viys'kovykh fakhivtsiv zbroynykh syl Ukrayiny

- ta vdoskonalennya navchal'noho protsesu z vyvchennya inozemnykh mov u vyshchyykh viys'kovyykh navchal'nykh zakladakh zbroynykh syl Ukrayiny (Proposals on Optimization of Language Training and Testing of Military Specialists of the Armed Forces of Ukraine and Improvement of the Educational Process for the Study of Foreign Languages in Higher Military Educational Institutions of the Armed Forces of Ukraine)', *Visnyk SevNTU*, 105, s.73-77.
8. Ippolitova, NV., Sterkhova, NS., 2012. 'Analiz ponyatiya «pedagogicheskiye usloviya»: sushchnost', klassifikatsiya (Analysis of the concept of "pedagogical conditions": essence, classification)', *General and Professional Education*, 1, s.8-14.
 9. Korniyeva, ZM., 2006. 'Metodyka navchannya maybutnikh ekonomistiv anhliys'koho dilovoho movlennya na osnovi tekhnolohiyi zanurennya : avtoreferat na zdobuttya kandydata nauk (Methodology for the training of future economists of English business broadcasting on the basis of technology of immersion: the author's abstract for obtaining a candidate of sciences)', K. : Kyivskyy natsional'nyy linhvistychnyy universytet.
 10. Levchenko, TI., 2011. 'Motyvatsiya sub'yekta v riznykh vyдах diyal'nosti (Motivation of the subject in different types of activities)', *Vynnytsya : Nova Knyha*, 448 s.
 11. Lytvyn, AV., 2014. 'Metodolohichni zasady ponyattya «pedahohichni umovy»: na dopomohu zdobuvacham naukovoho stupenya (Methodological principles of the notion 'pedagogical conditions ': for the benefit of applicants of a scientific degree)', L'viv : SPOLOM, 76 s.
 12. Nazarenko, OI., 2013. 'Shlyakhy optymizatsiyi navchannya anhliys'koyi movy dlya profesiynoho spilkuvannya. V: NTUU «KPI» (Ways of optimizing English language learning for professional communication. In: NTUU "KPI")', *Suchasni pidkhody ta innovatsiyni tendentsiyi u vykladanni inozemnykh mov: VIII Mizhnarodna naukovopraktychna konferentsiya, Kyiv, Ukrayina, 1-2 Berezen' 2013, Kyiv : NTUU «KPI»*, s. 124-126.
 13. Podolyak, LH., Yurchenko, VI., 2006. 'Psykholohiya vyshchoyi shkoly (Psychology of Higher School)', Kyiv : TOV "Fil-studiya", 320 s.
 14. Semenova, AA., red., 2006. 'Slovyk-dovidnyk z profesiynoyi pedahohiky (Dictionary-reference book on professional pedagogy)', Odesa : Pal'mira, 272 s.
 15. Tarnopol'skiy, OB., Momot, VE., Kozhushko, SP., red., 2008. 'Metodyka angloyazychnogo pogruzheniya v obuchenii angliyskomu yazyku i spetsial'nyim distsiplinam v ekonomicheskikh vuzakh (The technique of English-speaking immersion in teaching English and special subjects in economics)', Dnipropetrovs'k : DUYEP, 236 s.